CZU: 81`373.45 **https://doi.org/10.59295/sum10(200)2024_15**

POTENȚIALUL COGNITIV-EXPRESIV AL ÎMPRUMUTURILOR RECENTE

Viorica MOLEA,
Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol abordăm problema împrumuturilor recente din perspectivă cognitivă și expresivă, întrucât am sesizat un potențial latent al acestor aspecte. Mai întâi, remarcăm interesul sporit a multor cercetători privind cele mai noi achiziții lexicale din limba română, un fenomen deloc de neglijat în epoca tehnologiilor informaționale și a unei dinamici fără precedent a lexicului în virtutea mai multor fenomene extralingvistice, precum globalizarea, migrația masivă, interconectarea continuă a oamenilor prin intermediul rețelelor de socializare etc. Astfel menționăm că, în aceste condiții, sistemele lingvistice cele mai diferite se aliază, fuzionează în vederea reflectării unor conținuturi ale progresului uman remarcabil, ajustând și omogenizând conștiințe lingvistice eterogene ca percepție și ca structură. Ne referim, așadar, la împrumuturile cele mai recente care sunt fie expresia schimbărilor de divers ordin, fie a noilor realități existențiale marcate de elemente actuale comune ale umanității. De asemenea, relevăm subtilități de exprimare proaspătă, subtilă, plurivalentă a acestor elemente lexicale.

Cuvinte-cheie: *împrumuturi recente, lexic, cognitiv, expresiv, tehnologii informaționale.*

THE COGNITIVE-EXPRESIVE POTENTIAL OF RECENT BORROWINGS

In this article, we address the issue of recent lexical borrowings in the Romanian language from both a cognitive and expressive perspective, highlighting the latent potential of these dimensions. We observe a growing interest among researchers in studying recent lexical acquisitions, a phenomenon of significant relevance in the age of information technology and the unprecedented dynamism of the lexicon. This linguistic evolution is driven by extralinguistic factors such as globalization, massive migration, and the continuous interconnection of individuals through social networks. Under these conditions, diverse linguistic systems align and merge to reflect the contents of remarkable human progress, adjusting and homogenizing heterogeneous linguistic consciousnesses in terms of perception and structure. Our focus is on the most recent borrowings, which reflect either changes of various kinds or new existential realities shaped by shared elements of contemporary human experience. Furthermore, we explore the nuances of these lexical elements, emphasizing their fresh, subtle, and multifaceted expressive potential.

Keywords*: recent loans, lexicon, cognitive, expressive, information technologies.*

Deși se vorbește constant despre împrumuturile cele mai recente, totuși acest proces este atât de grăbit, aș zice, chiar alertat, încât am putea descoperi de fiecare dată lucruri inedite, elemente care n-au fost relevate sau care n-au fost suficient studiate. Câmpul de investigație foarte vast necesită o atenție continuă, care ar revela tot ce se produce sub ochii noștri.

În câteva articole dedicate acestui aspect, cercetătoarea Ana Vulpe se referă la dinamismul actual uluitor al achizițiilor lingvistice în virtutea interconectării umane prin intermediul internetului, al mijloacelor tehnologice moderne la circuitul valoric mondial. „Este destul de evident, susține cercetătoarea, că în perioada ce cuprinde sfârșitul sec. XX (ultimul deceniu) – începutul sec. XXI (deja două decenii) asistăm la o dinamică aproape fără precedent a lexicului limbii române atât sub aspectul creațiilor interne, cât/ și mai ales, sub aspectul împrumuturilor” [1, p. 7]. Remarcăm o deschidere mare a limbilor în general către pătrunderea elementelor lexicale străine, în special, din limba engleză, sub presiunea transformărilor de orice fel, prin care se modifică percepția de imagine a lumii, de apartenență la un spațiu cultural. Limba română a fost dintotdeauna receptivă la diverse împrumuturi venite, preponderent, din limbile romanice, însă actuala avalanșă de anglicisme și nu doar depășește oricare altă perioadă prolifică în acest sens. Acest fapt este relevat de lingvista Ana Vulpe, care menționează că „înnoirile în limbă reflectă schimbările ce au

loc în societate. În anumite perioade acestea se produc inimaginabil de rapid" [1, p. 8], iar cercetătoarele Carmen-Gabriela Pamfil și Elena Tamba Dănilă sunt de părere că „româna, limbă foarte receptivă la noutăţile tehnice, financiare, sociale, ştiinţifice, culturale etc., dispune de mijloacele adecvate unei asemenea emancipări" [2].

Adică, toate împrumuturile cele mai noi își găsesc locul în sistemul lexical, gramatical și stilistic al limbii române, astfel încât putem vorbi de o întrepătrundere masivă cu sisteme culturale străine, precum și de o altă abordare a acestor achiziții lingvistice atât sub aspectul relevanței, cât și sub al celui cognitiv.

În epoca globalizării sistemele lingvistice cele mai diferite se aliază, fuzionează în vederea reflectării unor conținuturi ale progresului uman remarcabil, ajustând și omogenizând conștiințe lingvistice eterogene ca percepție și ca structură. „Uniformizarea spirituală este factorul principal care conduce la convergența limbilor în faza actuală", remarcă Elena Museanu [3].

Se știe bine că fiecare limbă conservă în fondul său lexical și frazeologic o lume de valori constituite de milenii, impregnate temeinic în conștiința națională. Prin decodificarea acestor elemente de limbaj pot fi revelate subtilități ale gândirii și simțirii unui popor, pot fi descifrate trăsături, obișnuințe, taine ale comportamentului unei etnii. Cu alte cuvinte, prin vocabularul unei limbii se pot transmite experiențe umane specifice, conținuturi valoroase de gândire și activitate ale unei comunități. De aceea interferențele lingvistice au fost dintotdeauna schimburi de „bunuri" spirituale, care au condus la dezvoltare, progres civilizațional, chiar dacă acestea s-au produs foarte lent și cu implicații aproape invizibile pentru noi.

Astăzi relevăm o precipitare a acestor interferențe, lexicale întâi de toate, datorită unui vehicul rapid, precum sunt noile tehnologii informaționale, fapt care optimizează transferul de competențe intelectuale și experiențiale, apropiind valoric atât limbile, cât și culturile. Desprindem de aici, așadar, așa cum observă și Elena Museanu, că „omogenitatea de cultură și civilizație se obține, la nivel lingvistic, prin neologisme, care reprezintă orientarea spre unitatea de limbă" [3].

Dacă ne referim la împrumuturile cele mai recente, stabilim un record absolut printr-un număr impresionant de elemente lexicale parvenite în limba română din diverse limbi, mai ales din engleză, ceea ce presupune nu doar achiziționarea de noi cuvinte, ci și integrarea acestora în circuitul cognitiv popular, național, fapt care presupune contaminarea conștiinței etnice colective cu potențialul cultural și informațional al faptelor de limbă împrumutate.

Am selectat câteva elemente lexicale împrumutate recent, inserate în textul mediatic, locul perfect de lansare și diseminare a lor. Cele mai multe dintre acestea sunt expresia schimbărilor, a progresului istoric, reunite prin conceptele de tehnologie și mondializare, care le pun în circuit cu toate exigențele standardului sau cu libertățile stilistice posibile. Relevăm, bunăoară, cuvinte care denumesc lucruri, aspecte, fenomene recent intrate în realitatea noastră social-culturală, devenind, oarecum, obișnuințe, componente cotidiene. Sunt elemente de vocabular care fie desemnează obiecte străine cadrului național, precum *chipsuri, fast-food, shaorma* (Nu doar electrocasnicele au fost la mare căutare, ci și…***șaorma***. Da, ați citit bine! A fost bătaie pe acest preparat la un ***fast-food*** din Cluj… (cancan.ro, 10.11.24, https://www.cancan.ro/a-fost-bataie-pe-saorma-gratis-nu-doar-electrocasnicele-au-fost-la-oferta-de-black-friday-21100304; ***Chipsurile*** sunt una dintre cele mai populare gustări, preferate de mulți atunci când ne uităm la filme, ***socializăm*** cu prietenii sau avem nevoie de o pauză rapidă. (cancan.ro, 08.11.24, https://www.cancan.ro/ce-contin-de-fapt-chipsurile-din-comert-care-sunt-singurele-sanatoase-potrivit-lui-dragos-patraru-21099761 etc.), fie care se suprapun celor existente în limba română, jucând rol de sinonime, așa ca *job, manager, look, podcast, star* etc. („Trei lucruri pe care trebuie să le faci dacă vrei să-ți schimbi ***jobul.***" (titlu, romaniatv.net,10.10.24, www.romaniatv.net/trei-lucruri-pe-care-trebuie-sa-le-faci-daca-vrei-sa-ti-schimbi-jobul-o-tanara-care-a-lucrat-pe-wall-street-dezvaluie-de-ce-a-renuntat-la-un-salariu-urias_8550814.html); „În ciuda faptului că ***lookul*** său este complet diferit, artistul rămâne la fel de activ pe rețelele de socializare…" (cancan.ro, 05.11.24); „A fost ***un podcast*** foarte simpatic. Am râs și ne-au povestit foarte, foarte multe lucruri…" (Rene Pârșan, gandul.ro, 05.11.24, https://www.gandul.ro/politica/eu-sunt-ilinca-sotia-lui-george-simion-anunta-o-surpriza-editoriala-in-podcast-ul-lui-codin-maticiuc-20346680). În textele propuse identificăm utilizarea împrumuturilor recente cu două situații diferite; pe de o parte, elemente lexicale devenite oarecum familiare prin inserția lor zilnică și firească

în vocabularul nostru în virtutea necesității adaptării noilor denumiri de alimente împrumutate de la alte popoare; pe de altă parte, sunt întrebuințate cuvinte mai puțin frecvente în limbajul standard și care pot fi încadrate mai curând în registrul jargonului, cu grad de necesitate minim, întrucât pentru fiecare element din cele enumerate supra există sinonime uzuale, funcționale (*serviciu* pentru *job*, *aspect, înfățișare, imagine* pentru *look* și *emisiune-dialog, discuție* pentru *podcast*). Totuși, acestea sunt utilizate destul de frecvent atât în situații formale de comunicare, cât și în cele informale, de fiecare dată având o destinație comunicațională bine conturată: fie de marcare a unei noi realități, de încadrare în planul actualității imediate, fie de solidarizare cu segmente de cititori mai tineri sau conectați la cele mai recente evenimente sau fenomene globale, pentru care limbajul constituie expresia acestor conexiuni.

În același timp, identificăm și împrumuturi care denumesc realități, activități specifice tuturor celor care reprezintă epoca internetului, precum și schimbărilor fulgerătoare care se produc în lume în toate domeniile vieții sociale, culturale, politice etc., ca *internaut, influenser, reality show, mall, troll, site, pagină web* etc. („În ultima perioadă, Marilu Dobrescu a fost în centrul atenției, oferind ***internauților*** o mulțime de subiecte de comentat, de la procedura secretă până la noul iubit din Australia” (cancan.ro, 08.11.24, https://www.cancan.ro/marilu-dobrescu-s-a-despartit-de-ultimul-iubit-detaliul-care-i-a-pus-pe-fani-pe-ganduri-21099536); „Celebra ***influenceriță*** s-ar fi despărțit de actualul partener” (idem); „Liam Payne, care s-a născut în Wolverhampton, Anglia, a devenit parte a formației One Direction după ce a apărut în ***reality show-ul*** britanic The X Factor în adolescență. (idem); „Astăzi vă prezentăm o poveste înduioșătoare, observată de ***un internaut***, într-***un mall*** din București” (cancan.ro, 10.11.24, https://www.cancan.ro/poveste-induiosatoare-dintr-un-mall-bucurestean-isi-comanda-mancare-mereu-singur-si-are-o-haina-de-femeie-pe-care-o-aseaza-pe-spatarul-scaunului-din-fata-lui-21100336); „Mesajul este adresat strict celor 457 892 de urmăritori ai mei şi nu are nicio legătură cu dezbaterea din campanie care vizează conturi false şi ***trolii***” (evz.ro, 10.11.24, https://evz.ro/basescu-victima-unei-scheme-pe-internet-ce-se-intampla-de-fapt-foto.html); „El a scris, pe Facebook, că există ***un site*** care îi poartă numele, dar cu care nu are niciun fel de legătură, întrucât nici ***pagina web*** cu numele „basescu.ro” și nici domeniul de internet pe care aceasta este găzduită nu îi aparțin” (evz.ro, 10.11.24, https://evz.ro/basescu-victima-unei-scheme-pe-internet-ce-se-intampla-de-fapt-foto.html) etc. Textele în care apar împrumuturile reprezintă procesele istorice care se produc vertiginos sub ochii noștri. Elementele lexicale noi nu presupun conținuturi cognitive ale altor culturi, popoare, așa cum se întâmpla în cazul împrumuturilor cu decenii în urmă, ci sunt emanația contemporaneității, expresia civilizației umane actuale, cu toate transfigurările realității noastre sub semnul tehnologiilor informaționale și al internetului. Acest vocabular constituie însuși nucleul cognitiv al limbilor naturale actuale în virtutea convergenței lor la valori culturale comune, la un circuit universal transcultural.

Totodată, menționăm că există multiple situații în care cuvintele împrumutate devin surse de expresivitate, de valori stilistice datorită atât noutății lor, cât și interpretării ludice, echivoce, cu diverse subtilități sugestive. De exemplu, în enunțul „Întrucât israelianul respectiv declară că a fost în România recent, în vacanță, și că nu discută dacă s-a întâlnit sau nu cu clienți, ceva o să rămână pe costumul impecabil al omului NATO – deși, ***dl Geoană e mai greu de mânjit cu fake news***, dat fiind că ***este el însuși un mare fake***” (C. T. Popescu, republica.ro, 31.10.24, https://republica.ro/ciolacu-ca-ciolacu), sesizăm sarcasmul intens al expresiei *fake news* cu referire la un candidat la președinția României tocmai prin noutatea cuvântului, precum și prin semnificația cuprinzătoare a acestuia. În textul „George Simion, practic, nu a ieșit de pe media ***outlets-urile Federației Ruse***” (evz.ro, 10.11.24, https://evz.ro/acuzatii-explozive-pentru-george-simion-agent-de-influenta-al-rusiei-in-republica-moldova.html), împrumutul din engleză „outlets” sporește satira, ironia referitoare la imaginea candidatului la fotoliul de președinte din partea AUR, care, se presupune, este susținut financiar de Rusia. Relevăm, totodată, note peiorative tocmai prin utilizarea acestui cuvânt, întâlnit, mai ales, în domeniul comercial sau al modei, conferind imaginii personajului superficialitate, iresponsabilitate, caracter vandabil.

În titlul „***Ciolacu Show***: Mămăliga, pupatul ipocrit al bătrânilor, minciunile și zborul privat spre scăderea în sondaje” (titlu, republica.ro, 20.11.24, https://republica.ro/ciolacu-show-mamaliga-pupatul-ipocrit-al-batranilor-minciunile-si-zborul-privat-spre-scaderea-in-sondaje), împrumutul recent *show* este utilizat

cu vădită valoare ironică și satirircă în preajma alegerilor prezidențiale, sugerându-se un comportament de comediant, de actor într-un spectacol politic grotesc al unuia dintre personajele cu aspirații de președinte.

Cel mai adesea întâlnim în pamflete publicistice împrumuturi recente cu aspect reinventat, adică transformate fie prin derivare, fie prin compunere, fie prin conversiune, al căror conținut este încărcat de valori expresive, precum ironia, sarcasmul, zeflemeaua sau de alte note contextuale sugestive. În enunțul „Stimaţi telespectatori, ***podcastori, facebucitori, ixişti, metropublicişti*** şi domnule director al Spitalului Obregia, aici alegerile se desfăşoară în linişte, fără incidente" (Lelia Munteanu, libertatea.ro, 24.11.24, „Trăiască Dumnezeu!", pamflet, https://www.libertatea.ro/opinii/traiasca-dumnezeu-5095954), cuvintele neologice evidențiate, create prin derivare (provenite de la *podcast, facebook, plarforma X, Metro Public Relations*), sunt adaptate în mod creativ de către autoarea textului la normele lexico-semantice prin adăugarea sufixelor productive ce indică, în special, profesia, ocupația. Întrucât acestea nu pot primi în mod normal astfel de sufixe, obțin conotații depreciativ-ironice, conferindu-li-se și alte subtilități stilistice, precum indignare, furie, respingere sau frustrare. Astfel de cuvinte pot fi lesne încadrate în categoria ocazionalismelor, care reflectă stări de spirit nonconformiste, rebele, dovedind luare de atitudine și angajare în lupta cu hibele prezentului. Aici se încadrează și pasajul „Ultima ***idee tiktokerească***: să survolezi cărţile cu o dronă" (Rada Ixari, libertatea.ro, 08.12.24, Text art sau restituirea cuvintelor, https://www.libertatea.ro/lifestyle/radar-cultural-text-art-sau-restituirea-cuvintelor-5111326), în care derivatul nonstandard, creat în baza denumirii unei platforme de socializare, *tiktokerească,* îmbină atât ironia acidă cu dezgustul pentru personajul vizat, cât și satira ascuțită referitoare la inepțiile debitate de acesta. Aproximativ aceleași sugestii deducem din împrumutul construit prin conversiune din enunțul „În ***discursul marketat*** ca fiind „suveranist" al primului clasat în turul întâi al alegerilor prezidențiale vedem ridicate la rang de valori elemente totalitariste, izolaționiste, sexiste sau rasiste…" (Ionuț Mureșan, libertatea.ro, 08.12.24, Democrația își dă și ea corigența, după eșecul educației și al legii, https://www.libertatea.ro/opinii/ziua-in-care-democratia-isi-da-corigenta-dupa-esecul-educatiei-si-al-legii-5112474). Substantivul *market* devine adjectiv tocmai pentru aceleași valențe satirice, cu note de burlesc, autorul dezvăluind în mod inedit diformitatea disimulată în idei frumos ambalate. De asemenea, în mostra „Privesc spre Trump cum s-a învârtit ***de-un party time job*** la McDonald. Mă holbez şi la omologul lui, Ciolacu, cum şade la o ***hamburghereală*** cu electoratul" (Lelia Munteanu libertatea.ro, 30.10.24, Party time joburi pentru candidaţi,https://www.libertatea.ro/opinii/party-time-joburi-pentru-candidati-5062815), elementele recent împrumutate, dar devenite foarte familiare vorbitorului de limbă română, *party time, job* sau *hamburger*, produc, prin contextul în care apar, precum și prin forma derivată pentru denumirea unor elemente abstracte, deși cu referire la un substantiv concret, efecte ilare, comice, difuzând ideea despre inconsistența și infamia omului politic actual.

Alte mostre de creativitate cu aluzii fine întâlnim în textul: „L-am ascultat în seara asta, la 18 fix, pe ***Întâistătătorul Trolilor şi Profetul Boţilor***. Am înţeles tot ce a propovăduit" (Lelia Munteanu, libertatea.ro, 26.11.24, Gogoşi pufoase, pamflet, https://www.libertatea.ro/opinii/gogosi-pufoase-5098187). Ortografierea cu majusculă, precum și îmbinarea împrumuturilor din domeniul tehnologiilor actuale cu elemente determinate preluate din lexicul religios decodifică un sarcasm vehement, cu deschidere spre grotesc, care descalifică în mod subtil individul vizat. Se produce un transfer de imagine al unor personaje bisericești sau biblice prin asemuirea lor cu personaje virtuale declasate, declanșând efecte de ridicol, de ceva disproporționat.

Semnificativă și împregnată de sugestii este utilizarea unei abrevieri omniprezente în limbile naturale actuale, și anume ***e-*** (de la cuvântul „electronic"), care se atașează, în prezent, la numeroase elemente lexicale (e-mail, e-documente, e-registru, e-ziare etc.) în următorul fragment: „Cea mai şmecheră melodie de la mine, special pentru cel mai candidat bengos, soarele la TikTok, ***alesu la e-popor***!" (Lelia Munteanu, libertatea.ro, 30.11.24, Maneaua lui Georgescu. Pentru neam şi pentru ţară, pamflet, https://www.libertatea.ro/opinii/maneaua-lui-georgescu-pentru-neam-si-pentru-tara-5104048). Sesizăm în forma inedită, neatestată în dicționar, *e-popor*, inserată în structura analitică cu prepoziția „la", note pertinente de ironie și sarcasm cu referire la un fenomen desprins din bizareria social-media, sentimente amestecate de frustrare și consternare.

Concluzii

Observăm, așadar, o încercare de a atrage elementele lexicale cele mai noi în reflectarea cât mai pregnantă a diferitelor evenimente publice. Pe de o parte, acestea conturează realități, accepții contemporane, revelează un set de valori ale uniformității mondializate ieșite din tiparele etnoculturale, pe de altă parte, servesc la o exprimare proaspătă, subtilă, plurivalentă a diverselor atitudini și caracteristici ale existenței actuale.

Referințe:

1. VULPE, A. *Achiziții lexicale „ultrarecente” pentru vocabularul limbii române.* În: *Limbă, Literatură, Folclor*, nr.1, 2021, CZU:811.135.1’373, p.7-19. https://doi.org/10.52505/llf.2021.1.01
2. PAMFIL, C.-G., TAMBA DĂNILĂ, E. *Neologismele recente în limba română – reflex al globalizării.* În: *Metafore ale devenirii din perspectiva migrației contemporane. Național și internațional în limba și cultura română*. Iași: Editura Alfa, 2013, p. 117-122. https://www.philippide.ro/Metafore%20ale%20devenirii_2011/10.%20G.%20Pamfil.pdf.
3. MUSEANU, E. *Neologismele internaţionale*. https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1177541.

Date despre autor:
Viorica MOLEA, doctor habilitat, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
ORCID: 0000-0001-5048-0856
E-mail: moleaviorica92@gmail.com

Prezentat la 30.09.2024